

*een oceaan
in wording*

**Literatuur uit de
Indonesische Archipel**

Melani Budianta & Manneke Budiman

*een oceaan
in wording*

een oceaan in wording

Literatuur uit de Indonesische Archipel

Een Oceaan in Wording: Literatuur uit de Indonesische Archipel
Het copyright van de vertalingen berust bij de vertalers
Copyright van deze uitgave © 2018 The Lontar Foundation
Alle rechten voorbehouden

Niets van deze publicatie mag worden gereproduceerd
of overgedragen in enige vorm of op enigerlei wijze
zonder schriftelijke toestemming van
The Lontar Foundation
Jl. DanauLautTawar No. 53
Jakarta 10210 Indonesia
www.lontar.org

De publicatie van dit boek werd mogelijk gemaakt door een
financiële
bijdrage van het Directoraat-Generaal voor Cultuur van het
Ministerie van Onderwijs en Cultuur van de Republiek Indonesië

Boekband illustratie:
Indonesische editie gedrukt door
ISBN No. 978-602-6978-87-5

Samengesteld en van een inleiding voorzien door
Melani Budianta en Manneke Budiman

Literair Werk van
Ben Sohib, Godi Suwarna, Intan Paramaditha,
Lily Yulianti Farid, Lioe Ie Tan, M. Iksaka Banu,
Margareta Astaman, Norman Erikson Pasaribu,
en Zubaidah Djohar

Vertalingen door
Maya Liem en Dick van der Meij
Onder redactie van: Sven Erik Aalten

Introductie: *Een Oceaan in Wording*

Melani Budianta & Manneke Budiman

Evenals het Indonesische natuurlijke en sociale landschap is de Indonesische literatuur heterogeen en fluide en verbeeldt zij zowel oude als nieuwe tradities die net zo met elkaar verweven zijn als de verschillende leefwijzen van haar bevolking. Om de rijkdom aan Indonesische hedendaagse literatuur recht te doen zouden boekdelen nodig zijn.

Van deze grote hoeveelheid literair materiaal zijn slechts een aantal namen over de hele wereld bekend zoals bijvoorbeeld die van de Nobelprijs-kandidaat Pramoedya Ananta Toer. Het terugblikken naar politieke trauma's zoals de anti-communistische zuiveringen van 1965 en ook de opkomst van vrouwelijke auteurs gedurende de laatste twee decennia hebben de Indonesische literatuur meer onder de aandacht gebracht. Desalniettemin blijft de promotie van Indonesische literatuur Java-centrisch aangezien het eiland Java en vooral de hoofdstad Jakarta de globale toegangspoort tot Indonesië blijven. Deze bloemlezing beoogt de horizon van de aandacht te verruimen door auteurs te selecteren uit Java, Bali, Atjeh en Makassar waaronder minder bekende schrijvers elk met hun eigen creatieve talenten. De bloemlezing introduceert een aantal thematische kaders om de werken te bespreken en laat de diversiteit zien in islamitische uitdrukkingsvormen, verschillende manieren van weergave van gender en seksualiteit, culturele versmelting en diverse manieren waarop culturele 'anderen' in het land neer worden gezet. In het poëtische deel worden de typerende aspecten van oraliteit en opvoeringstradities in de moderne Indonesische literatuur in het zonlicht geplaatst.

Doordat slechts negen auteurs zijn geselecteerd – vijf prozaschrijvers en vier dichters – kan deze bloemlezing slechts een zeer

bescheiden indruk geven van de culturele diversiteit in een land met meer dan 240 miljoen inwoners die leven op dertien duizend eilanden en driehonderd talen spreken. De originele werken zijn geschreven in het Indonesisch, Bahasa Indonesia, gekleurd door lokaal idioom. Godi Suwarna is de enige uitzondering omdat hij dicht in het Soendanees, de taal van West-Java. Door de vertalingen in het Engels, Nederlands en Frans wordt deze taalkundige diversiteit getransformeerd, zo niet gereduceerd, voor een wereldpubliek.

In het kader van *Europalia Indonesia 2017* zijn de negen auteurs gekozen met inachtneming van bepaalde richtlijnen. Ze zijn allen eerder gepubliceerd in minimaal één bloemlezing en bij voorkeur zijn sommige stukken eerder vertaald in een Europese taal. De schrijvers moeten daarnaast een sterke aantrekkingskracht bezitten vooreen breed publiek aangezien ze worden verondersteld op te treden voor het *Europalia*-publiek. Vanuit het gezichtspunt van de curatorbeoogt de selectie de diversiteit aan Indonesische stemmen te vertegenwoordigen waar het gaat om geografische verspreiding, gender en etnische achtergrond. Overeenkomstig het belangrijkste aandachtspunt van *Europalia Indonesia 2017* gaat de voorkeur uit naar schrijvers die uiting geven aan het belang van de voorouderlijke inspiratie, koloniale en postkoloniale ervaringen en de biodiversiteit van de maritieme cultuur.

Poëzie: oraliteit, schrijven en optreden

Van de vier dichters die voor deze bloemlezing werden geselecteerd vertegenwoordigt Norman Erickson een dichter die is verankerd in de traditie van Westerse literaire moderniteit. Het gebruik van het vrije vers, toespelingen op de Griekse mythologie, christendom, vervreemding en eenzaamheid die op de loer liggen bij de moderne stedelijke levensstijl, de zoektocht van het zelf naar zingeving zijn allemaal in Norman Erickson's gedichten terug te vinden. Zijn gedichten zijn bedoeld om gelezen te worden in afzondering en met kritische zelf-reflectie. Dit soort van moderne Indonesische gedichten kan worden herleid tot het werk van gevestigde oudere dichters als Sapardi Djoko Damono, Toeti Heraty Noerhadi en jongere dichters als Nirwan Dewanto. Deze vorm van gedichten ontwikkelde zich in overeenstemming met de bespiegelende en

spirituele gedichten van de Sufi-traditie die via eerdere Sufi dichters als Amir Hamzah en Abdul Hadi W.M. tot ons is gekomen.

Nauw verbonden daarmee en dit soort gedichten doorkruisend is de populariteit van declamatie, de kunst van het reciteren en het voordragen van poëzie met dynamische stemmodulaties en lichaamsbewegingen. Indonesische poëzie geschreven zowel in het Indonesisch als in lokale talen oefent grote aantrekkingskracht uit op het publiek en is een kenmerk dat teruggaat op de ritmische orale poëtische traditie van de pantun. Het werk van bekende dichters als Chairil Anwar en W.S. Rendra hebben dit auditieve element en dramatisch geluid behouden in hun vrije vers-gedichten waardoor hun werk populair blijft in nationale declamatie-wedstrijden.

Het werk van de drie andere dichters in deze bloemlezing ligt op het snijvlak van poëzie als geschreven literatuur en als repertoire voor mondelinge voordrachten. De gedichten van Godi Suwarna, geschreven in het Soendanees dat bekend staat als zeer melodieuw, zijn rijk aan klankkleur. Zijn gedicht "Grand-Prix", bijvoorbeeld, verbeeldt hoorbaar het geluid van het straatleven. De stedelijke geluiden zijn hier vertegenwoordigd door de meertaligheid, met populaire Engelse muziek die rondschaft, afgewisseld door geluiden van allerlei middelen van openbaar vervoer en het melodieuze Soedanese gezang dat de scene omrandt. Kunnen dit soort gedichten eigenlijk wel vertaald worden? Veel van Godi Suwarna's gedichten zijn eigenlijk oraal, net als muziek, en moeten eigenlijk in hun oorspronkelijke taal worden gehoord. In feite is een poëzielezing van Godi Suwarna altijd een voordracht met sterke theatrale aspecten waarin kostuums en aankleding, achtergrondmuziek en traditionele gezangen zijn verwerkt. In deze bloemlezing waren de vertalers helaas gedwongen de gedichten terug te brengen tot hun verbale vorm.

Net als Godi is Tan Lioe Ie een voordrachtskunstenaar die poëzie en muziek vermengt. Hij heeft muziekalbums uitgebracht waarin hij zijn gedichten en ook die van andere dichters op muziek heeft gezet en waar hij de solo-gitaar bespeelt. Op het podium zingt hij en draagt hij zijn gedichten voor, en dramatiseert ze in een choreografische voorstelling. Tegelijkertijd schrijft Tan Tioe

Ie ook haiku-achtige gedichten met een vast aantal lettergrepen in een rigide vorm. Wat dit aspect aangaat worden de woorden, geschreven in het Indonesisch in Latijns schrift behandeld als Chinese ideografische karakters waarbij ieder woord een beeld vertegenwoordigt – zoals op haiku geïnspireerde modernistische gedichten. Omdat ze lijken op Ciam Si – Chinese voorspellende kaarten in tempels – gebruiken sommige Chinese Indonesiërs Tan Lioe Ie's haiku-achtige gedichten als zulke wenskaarten en sommige mensen plaatsen de dichtbundel zelfs op hun familie-altaar.

Vergelijkbaar met die van Godi en Tan Lioe Ie zijn sommige van Zubaidah Djohar's gedichten vermengd met lokale Atjehse gezangen en lenen zich daardoor sterk voor een mondelinge voordracht in combinatie met traditionele muziek en dans. Met haar sterke feministisch activisme als achtergrond bevatten Zubaidah's verzen ondubbelzinnige boodschappen en bezitten ze een sterk pathos.

De poëzie-sectie van deze bloemlezing laat deze voortdurende dialoog en wisselwerking zien tussen westerse literaire moderniteit en de orale traditie. De vier dichters die hier zijn geselecteerd laten ook de multidimensionale natuur van de Indonesische literatuur zien, niet enkel als *belles-lettres* maar ook als snijpunt van muziek en theater, ritueel en sociaal activisme.

Literatuur, ecologie en de hybride culturen van de archipel

Het werk van de hierboven besproken dichters en proza auteurs weerspiegelt het kritische bewustzijn van de socio-culturele omstandigheden en de aanwezige natuurlijke omgeving van de Indonesische archipel. Het gedicht van de senior dichter Taufiq Ismail, "Geef me Sumba," dat op de website van Europalia Indonesia is gezet, bijvoorbeeld, roept het beeld op van de zonnige graslanden van de savanne met hinnikende paarden en de roep van herders. Zubaidah Djohar's gedichten over Atjeh zijn overladen met het aroma van de zeekust. En tegelijkertijd, ook al roept hun werk de lokale kleur van de cultuur en hun plaats van herkomst op, vertegenwoordigen ze niet een bepaalde regio in een vaststaande

vorm. Integendeel. De biografieën van deze dichters en hun werk in deze bloemlezing openbaren de interculturele uitwisselingen en de hybride structuur van Indonesië in een geglobaliseerd tijdperk.

De gedichten van Godi Suwarna, hij leeft in een klein stadje in West-Java, roepen de sfeer op van de lokale Westjavaanse cultuur door gebruikmaking van de Soendaneese taal en dictie. Echter, in plaats van de sfeer van de melancholische fluit – een dominant geluid van landelijke Soendaneese muziek – vermengt zijn gedicht “Grand Prix”, als boven gezegd, traditioneel gezang met het gebrul van raceauto’s. Dit is de wereld waar stedelijke ontwikkeling op gespannen voet staat, maar tegelijkertijd zich vermengt, met het traditionale lokale geluid. Op een gelijksoortige manier verbeeldt Tan Lioe Ie van Bali – een van de bekendste toeristenbestemmingen – niet de Balinese traditie maar doorspekt hij zijn gedichten met verwijzingen naar de Chinese *peranakan* cultuur.

Zubaidah Djohar, die een etnische achtergrond heeft van de Minangkabau van West-Sumatra schrijft over Atjeh in Noord-Sumatra. Haar gedichten zijn rijk aan Atjehse dictie, folklore en muziek. Hier dient te worden opgemerkt dat Zubaidah, afkomstig van de matrilineaire traditie van de Minangkabause cultuur, zeer veel empathie heeft voor het lijden van vrouwen en kinderen in Atjeh. Als regio die vrijwel ten gronde is gegaan aan het voortslepende en geweldadige conflict dat eindigde met de tsunami van 2004, een van de ergste natuurrampen, wordt Atjeh in Zubaidah’s gedichten geportretteerd als een zone van ecologische en door mensen gecreëerde rampen. Voor haar beperkt de betekenis van “ecologie” zich echter niet alleen tot de natuur maar zijn mensen een belangrijk en onlosmakelijk onderdeel van die ecologie. Het feit dat Atjeh door gewapende conflicten werd verwoest, met duizenden doden door gewelddadige acties heeft in hoge mate bijgedragen tot de vernietiging van zijn ecologie, inclusief die van de mens. Haar gedichten zijn derhalve een luide roep om ware vrede en een einde aan het geweld.

1 *Peranakan* Chinees is een term die verwijst naar Indonesiërs met een Chinese achtergrond en een lange traditie van migratie en wiens cultuur assimilatie vertoont met de lokale cultuur.

Islamitische diversiteit

Het thema van diversiteit wordt ook duidelijk weerspiegeld in Lily Yulianti Farid’s korte verhalen. De setting van Lily’s verhaal “De Keuken” is Makassar in Zuid-Sulawesi, waar de meerderheid van de bevolking islamiet is. Een van de karakters in het verhaal is een christelijke kokkin afkomstig uit de Molukken in Oost-Indonesië, waar de meerderheid van de mensen christen is. De relatie tussen de drie vrouwelijke protagonisten met hun verschillende achtergronden symboliseert het thema van solidariteit aangezien de vrouwen het hoofd weten te bieden aan de patriarchale politieke en economische machtstructuren die het gezin en het land aantasten door hun corruptie en de conflicten tussen verschillende groepen.

Een andere auteur die het probleem van religieuze diversiteit aan de orde stelt is Ben Sohib, een goede jonge schrijver van korte verhalen waarvan veel verhalen de noodzaak om op een meer ontspannen manier met de islam om te gaan tonen. Zijn verhalen steken kritisch de draak met morele hypocrisie en oppervlakkigheid en laten de ironie van een rigide en letterlijke interpretatie van de islam in het dagelijkse leven van de gewone mensen zien. Ben Sohib’s werk wordt sterk gekenmerkt door humor en zelfspot en het suggereert dat, om in deze profane wereld religieus te zijn niet betekent dat iemand voortdurend defensief of overgevoelig hoeft te zijn. Sohib, die van Arabische afkomst is, onderzoekt de verschillende manieren waarop islamitische leerstellingen en waarden ‘glocalized’ kunnen worden – universeel en tegelijkertijd lokaal kunnen worden gemaakt. Zo zien we dat hijdikwijls de Betawi-cultuur van de inheemse Jakartaanse bevolking gebruikt om zijn verhalen kleur te geven.

Door gebruik te maken van de culturele landschappen van Atjeh, Makassar en Betawi geven deze verhalen en gedichten uiting aan de verschillende geluiden van de moslim meerderheid. In Indonesië is islam nooit monolithisch geweest en zelfs vandaag de dag wordt er nog steeds gedebatteerd over de vraag of de islam nu direct door Arabische handelaren vanuit het Midden-Oosten naar de archipel werd gebracht, of via Perzië en India door handelaren uit Gujarat, of dat hij uit China onder de Ming dynastie naar Java werd gebracht door Admiraal Zheng He – die toevallig moslim was – toen deze op

Java aankwam. Men gaat ervan uit dat de populariteit van de islam onder de inwoners van de archipel voornamelijk te danken was aan het gemak en de flexibiliteit die dat geloofhadom zich aan te passen aan de bestaande lokale cultuur waarin Hindoïstische en Buddhistische culturen de boventoon voerden. Hierdoor heeft de islam in de archipel een fundamenteel ander karakter dan de islam in het Midden-Oosten.

Terwijl de laatste paar decennia transnationalisme een opkomend en wereldomspannend fenomeen wordt kwam er een tendens op om te vergeten dat de islam in de Indonesische archipel zich op complexe en diverse manieren heeft ontwikkeld. De Westerse media neigen ertoe om de islam in de wereld te potretteren als een opzichzelfstaande eenheid met een set rigide doctrines. Het werk van Ben Sohieb, Godi Suwarna en Lily Yulianti Farid laat zien dat het tegendeel waar is. Hun werk bevat expliciet of impliciet onmiskenbaar islamitische boodschappen en reflecties zonder dat ze overgaan tot prediken of gewichtigdoenerij. Lezers die de islam kennen zullen in staat zijn om de geest van de islam te herkennen zoals die zich laat zien op een verstandelijk niveau of als onderdeel van de sociale praktijk van het schrijven, en zullen tegelijkertijd verbaasd staan over de duidelijk herkenbare meerstemmige uitingen in diverse werken die zo anders zijn dan de algemene stem van de islam zoals die typisch wordt uitgedragen in de Arabische wereld.

Het werk van deze schrijvers kan niet eenvoudigweg worden bestempeld als 'islamitisch' in enge zin. Voor hen is het meer een spirituele pelgrimstocht en een poging om de islam op de grond neer te zetten en hem te internaliseren in hun gedachten, woorden, en creatieve onderzoeken. Het heeft meer te maken met alledaagse spiritualiteit dan met religiositeit en dat is precies waarnaar de term 'islam Nusantara' (islam van de Archipel) verwijst, in tegenstelling tot het 'islamisme' of, wat dat betreft, de heersende islam in het Midden-Oosten.

De Anderen in onszelf

De term 'anderen' in deze bloemlezing verwijst naar de problemen van minderheden in de heterogene samenleving van Indonesië.

Daaronder bevinden zich de onzichtbare seksuele minderheden. Het eiland Java zowel als andere regio in Zuidoost Azië zijn historisch gezien het thuisland van meerdere gender-perspectieven. De Buginese ethnische groep in Zuid Sulawesi, bijvoorbeeld, kent niet alleen mannelijk en vrouwelijk maar vijf verschillende genders. Deze vijf omvatten vrouwen met een mannelijke oriëntatie, mannen met vrouwelijke trekken en androgynen of *bissu*, de enige gender die verondersteld wordt de transcendente macht te bezitten om een rituele priester te kunnen zijn. In het klimaat van moreel conservatisme dat zich over de wereld heeft verspreid na 11 september 2001 is de openheid van expressie van seksualiteit ingeperkt. In plaats daarvan zijn controle en politieke beheersing van het lichaam, en vooral van het vrouwelijk lichaam, een steeds grotere rol gaan spelen.

Het werk van Intan Paramaditha en Norman Erickson verwijst naar het thema van gereguleerde gender en seksualiteit in het hedendaagse Indonesië. Intan's verhaal over de traditionele *dangdut*-zangeres, een muzikaal genre dat gewoonlijk wordt opgevoerd met sensuele lichaamsbewegingen snijdt dit thema aan. Norman Erickson's gedichten behandelen de kwellingen van de derde gender temidden van homofobie in het grootstedelijke landschap.

Behalve seksuele minderheden kent het hedendaagse Indonesië ook raciale minderheden zoals de Chinese minderheid, die minder dan tien procent uitmaakt van de totale Indonesische bevolking. Zoals Tan Lioe Ie laat zien in zijn werk nemen Chinezen deel aan de interculturele dynamiek van de Indonesische archipel. Traditionele Betawi-gewoonten, lokale culinaire tradities, batikproductie in Java en verschillende lokale vechtkunsten zijn verrijkt door Chinese culturele invloed. Echter, zoals Iksana Banu's historische fictie suggereert in "Vallende Ster" zijn er momenten geweest in het verleden die hebben bijgedragen tot het 'tot anderen maken' van de Chinezen. Deze historische factoren omvatten de afscheiding van de Chinezen als buffer tussen de koloniale machthebber en de 'inlanders', een patroon van bloedbaden en hen tot zondebok maken; de erfenis van de Koude Oorlog van het associëren van Chinezen met de Communistische dreiging; de uitsluiting van Chinezen van politieke deelname onder het Nieuwe Orde-regime; en de sociale constructie van de Chinezen als een rijke minderheid.

Al deze zaken samen vormen wat gewoonlijk in de Indonesische geschiedenis de “Chinese Kwestie” wordt genoemd. Echter, de manier waarop Margareta Astaman – ook bekend als Margie – de lange erfenis van dit “probleem” behandelt in haar blogs, die populair zijn bij jonge lezers en die ze later bundelde in populaire non-fictieboeken, is verrassend licht en heel humoristisch of schoon ook bijzonder kritisch en bespiegeld. Margie vertegenwoordigt de jongere generatie Indonesiërs met een Chinese achtergrond die de toekomst van Indonesië als natie met het officiële devies “eenheid in verscheidenheid” met een onvermurwbare directheid maar tegelijkertijd optimistische manier benadert.

Slotopmerkingen: het verleden in het heden

Iksana Banu’s historische fictie in deze bloemlezing verbindt hedendaagse culturele dynamiek, sociale machtsstructuren en het tot ‘anders’ bestempelen van minderheden in het koloniale verleden. Zijn verhalen laten ook de complexiteiten zien van sociale werkelijkheden die simplistische generalisaties trotseren. Iksaka’s twee verhalen zijn ontleend aan zijn werk over het koloniale Nederlands-Indië en geschreven vanuit verschillende gezichtspunten. Zijn verhaalstijl deconstrueert de eenvoudige binaire tegenstelling tussen de onderdrukker en de onderdrukte. Het verhaal, “Pax Neerlandica” is geschreven vanuit het perspectief van een Nederlandse linkse, progressive journalist met een sterke empathie voor de inlanders. Op gelijksoortige wijze dramatiseert het tweede verhaal de interne intriges tussen het militaire establishment tegen de achtergrond van de Chinezenmoord in Batavia in 1740. Door het verhaal op te dragen aan de Chinese slachtoffers van de Mei-ongeregeldheden in 1998 houdt Iksaka Banu ons een post-koloniale spiegel voor die het historische voorval verbindt met de erfenis van het “Chinezen Probleem” in het hedendaagse Indonesië.

Tussen Iksaka Banu’s historische fictie en Margareta Astaman’s blog-essays ligt een brug van het verleden naar het heden, of, meer precies gezegd, een raam waardoor het verleden in het heden kan worden gezien. De sociale realiteiten die in deze verhalen worden getekend en de literaire esthetiek van de werken die in deze bloemlezing bijeen zijn gebracht vormen een toegang om kennis

te nemen van de manier waarop Indonesiërs omgaan met een lange geschiedenis van interculturele dialoog met de wereld, het hybride mengsel van het oude en het nieuwe, het moderne en het traditionele.

Deze bloemlezing omvat verschillende genres en stijlen. De gedichten variëren van Norman Erickson’s lyrische poëzie, Godi Suwarna’s liederen, Tan Lioe le’s profetische kwartetten tot Zubaidah’s vredesretorica. De prozawerken omvatten Intan Paramaditha’s feministische hervertelling van horror en mysterie, Iksaka Banu’s historische fictie, Ben Sohieb’s verhalen van humor in het dagelijkse leven, Lily Yulianti Farid’s verhalen van familiepathos en Margareta Astaman’s blog-essays. Al pretendeert deze bloemlezing zeker niet een volledig overzicht te geven, toch biedt deze verzameling een blik op de heterogeniteit van de bestaande thema’s en stijlen in het hedendaagse Indonesische schrijven.

Dit gezegd zijnde kan deze bloemlezing geen recht doen aan de lange geschiedenis van de Indonesische literatuur met haar orale tradities, de klassieke geschriften in het Oud-Javaans, Buginees en Maleis-Arabisch schrift, de populaire pers van voor de onafhankelijkheid, de door koloniale publicaties in Nederlands-Indië gevoede en verzorgde literatuur en de literatuur van na de onafhankelijkheid. Voor de lezer schiet deze bloemlezing tekort waar het de erkenning van canonieke schrijvers en hun werk uit oudere perioden betreft. Zelfs binnen het hedendaagse werk nemen deze negen schrijvers wellicht geen centrale plaats in.

Tegelijkertijd is in deze bloemlezing op een bewuste wijze afzonderlijk werk van schrijvers geselecteerd en gecombineerd om voor een wereldpubliek een plaats te creëren waar het huidige Indonesië kan worden ervaren. Het Indonesië dat deze bloemlezing toont is slechts één versie van vele.

*een oceaan
in wording*

Een Appel en een Mes

Intan Paramaditha

Intan Paramaditha is schrijfster van fictie en academisch werk. Ze behaalde haar PhD aan New York University en doceert media en film aan de Macquarie University in Sydney. Haar verzameling korte horrorverhalen *Sihir Perempuan* (Zwarte Magie Vrouw, 2005), werd genomineerd voor de Khatulistiwa Literaire Prijs en ze won de Kompas Beste Korte Verhalenprijs (2013). Met de theatergroep Teater Garasi, heeft ze haar korte verhaal "Goyang Pemasaran" (Ophitsendheupwiegen) tot een theatervoorstelling omgewerkt. In 2015 maakte ze deel uit van een delegatie schrijvers die Indonesië vertegenwoordigden als gastland tijdens de Frankfurt Book Fair. Haar verhalen zijn vertaald in het Engels en Duits, en een Engelse vertaling van een bloemlezing van haar verhalen is in de maak (door Stephen Epstein). Haar roman over de avonturen van een paar rode schoenen zal verschijnen in 2017.

Vertalingen door Dick van der Meij

"Wil je er een?"

Zo'n tien seconden keek ik haar aan, met een verleden dat woedend opvlamde in mijn hoofd en met een heden dat het vertikte om weg te gaan.

Tien seconden lang hield ze de appel uitnodigend voor mijn gezicht.

"Waarom trek je zo'n gek gezicht?", vroeg ze giechelend. "Ik zal je heus niet vergiftigen hoor."

Op haar gezicht herhaalde zich het verhaal van de koningin van de wraak die zich incarneerde in een oud vrouwtje dat haar beeldschone stiefdochter een vergiftigde appel aanbood. De appel was rond en glanzend zodat je er van ging watertanden. Dodelijk. Toen vroeg ze of ze er misschien uitzag als een toverkol. Ik keek naar haar dierlijke natte, rimpelloze vingers waarop geen gezwollen blauwe adertjes waren te zien.

"Ik heb hem voor jou geschild", zei ze.

Ze had besloten het zelf te doen. Ze wist niet dat ik nooit naar een appel kon kijken zonder aan Cik Juli te denken. Haar vergiftigde appels. Haar glanzende mesjes.

Deze gebeurtenis vond tien jaar geleden plaats toen ik pas zeventien was. Cik Juli was een beeldschone vrouw met donkerbruin haar en een zachte pony, die over haar voorhoofd viel. Tijdens de maandelijkse islamitische leesbijeenkomst droeg ze een hoofddoek van zijde die vaak weggleed over haar steile haar. Mijn moeder zei dat ze het verfdde omdat haar eigen haar dofrood was en ze al grijze haren begon te krijgen. Misschien was dat zo, maar het viel niet te ontkennen dat ze bijzonder mooi was. Haar ovale gezicht had iets

kinderlijks. Ze had kleine lippen, die ze opmaakte met lippenstift die net zo roze was als de make up die ze heel dun op haar wangen aanbracht. Ze had kleine oogjes met naar voren stekende wimpers, die ze met mascara zwart maakte. Naar mijn idee kon ze nog een studente zijn.

Maar Cik Juli was geen studente. Op dat moment was ze al zevenendertig. Ze was de vrouw van Bang Aziz, mijn oudste neef. Ik had gehoord dat ze promotion manager was voor een multinational autobedrijf. Doordat ze het zo druk had kwam ze vaak pas 's avonds thuis en was ze niet komen opdagen bij twee bijeenkomsten van onze uitgebreide familie, de spaarclub en de islamitische les. Ik kende haar niet zo goed maar ze had een paar keer met mij gesproken. Ze was mijn enige familielid dat enthousiast had gereageerd toen ze hoorde dat ik van plan was om design te gaan studeren. Mijn ouders moesten er in elk geval niets van hebben. Ze wilden dat ik economie ging studeren en later bij een bank zou gaan werken. Cik Juli zorgde ervoor dat ik nog enthousiaster werd en ze vertelde over allerlei mogelijkheden op de arbeidsmarkt voor mensen die design hadden gestudeerd. Terwijl ze sprak, werd ik me ervan bewust dat ze heel veel wist en besepte ik ook dat haar ogen straalden van enthousiasme. Mijn ogen scanden als het ware haar levendige manier van bewegen. Ik voelde me aangetrokken tot de manier waarop ze haar mascara aanbracht (als ze haar wenkbrauwen een beetje optrok, deed ze haar mond een klein beetje open—op dat moment wist ik niet waar dat goed voor was, maar toen ze het weer deed, zag ik dat haar hoektanden net een beetje scheef stonden). Ik was geboeid door de fijne lijntjes in haar ooghoeken als ze glimlachte en door haar verzorgde vingers.

Ik weet niet waarom Cik Juli steeds maar vroeg hoe het op school ging. Misschien ontweek ze met opzet een gesprek met de vrouwen die ouder waren dan zij. Ik wist dat ze haar steeds overspoelden met vragen waar ze niets van moest hebben. Familiebijeenkomstenervoor ze dikwijls als rampzalig.

“Jul, wanneer neem je weer eens een kind?”, vroeg Wak Romlah, de oudere zus van mijn moeder. “Je moet wel aan je leeftijd denken hoor!”

“Ik heb voorlopig mijn handen vol aan Salwa, Wak,” antwoordde ze beleefd.

“Salwa zit toch al op de lagere school. Waar heb je het dan zo druk mee?”, pareerde Wak Romlah. “Waarom geef je haar niet een broertje of zusje zodat ze niet teveel verwend raakt.”

“Maar we werken alletwee.”

“Je moet er maar mee stoppen, Jul. Het gaat immers heel goed met de zaak van Aziz. Wat wil je nog meer? Je hoeft niet allerlei dure dingen na te jagen.”

Cik Juli glimlachte. Ik zag dat ze dat deed omdat het haar manier was om geen antwoord te hoeven geven. Ze boog haar hoofd en glimlachte openhartig, als een zoet meisje dat door haar ouders wordt ondervraagd wanneer ze te laat thuis is gekomen. Ze was niet eigenzinnig zoals ik op dat moment.

Voor mijn vrienden had Cik Juli een magnetische aantrekkingskracht. Ze was lief en raadselachtig (of misschien moet ik eigenlijk zeggen dat ze lief was en daardoor zo raadselachtig?), ze was niet zwijgzaam maar hield er ook niet van om zich te laten gaan, ze sprak niet tegen maar nam ook niet alles voor zoete koek aan. Toen ze niet op was komen dagen tijdens de godsdienstles hoorde ik hoe ze over haar roddelden en of ze echt wel Arabisch schrift kon lezen. Als wij de Yasin sura uit de Koran lazen, mummelde ze maar wat. Tijdens de spaarclubbijeenkomsten ging ze vaak al vroeg weg en ze wilde niet lang blijven nakaarten. Vergeleken met ons vond ze zichzelf veel te knap, had Wak Yati geconcludeerd. Mijn tantes becommentarieerden haar onwilligheid om in de keuken mee te helpen. “Moet je die gave vingers van haar zien en haar lange roze nagels. Er is toch geen huisvrouw die zulke vingers heeft!” Ze roddelden over haar tijdens een huwelijksfeest, toen ze aankwam zetten in een nauwsluitende crème kebaja met blote schouders. Ik keek juist naar haar haar, dat ze in een hoge wrong droeg, en naar haar lange oorbellen en haar smetteloos gave hals, haar huid achter het transparante brokaat. “Moet je zien, Eva,” fluisterde Rina, de jongere zus van Aziz in mijn oor. “Zo brengt een getrouwde vrouw andere mannen fijntjes het hoofd op hol.”

Zo spraken ze altijd over haar maar toch kwam zij stevast op de familiebijeenkomsten. In de ogen van mijn familie bleef ze een hardnekkig probleem.

En toen had je de poppen aan het dansen! Nadat ze twee uur met Wak Yati aan de telefoon had gehangen kwam mijn moeder met

het grote nieuws: Cik Juli zou binnenkort gaan scheiden van Bang Aziz. Het was uitgekomen dat ze een affaire had met een jongeman die bij haar op kamers woonde. Hij heette Yusuf.

Als oudste zoon had Bang Aziz het grote huis van zijn vader geërfd. Vóór hem was het huis van mijn grootvader geweest, een grootgrondbezitter in Batavia tegen wie men erg had opgezien. Zoals andere grote huizen die er in de hoofdstad nog waren had het huis met zeven kamers slechts een klein voorerfje, dat er eigenlijk te petieterig uitzag voor zo'n groot huis. De twee kamers die het verst van de privé-vertrekken aflagen werden verhuurd aan studenten of mensen met een baan. Yusuf was pas zes maanden tevoren gearriveerd. Hij was drieëntwintig. Na de afronding van zijn studie aan een universiteit in Padang was hij weggetrokken om een baan te zoeken. Soms hielp hij Bang Aziz met de distributie van groenten. Hij was zelfs niet te beroerd om in huis het lekkedak te repareren.

"Laat dit een les voor je zijn, Eva," was de raad die moeder mij gaf. "Laat een hoge opleiding niet je geloof aantasten."

Die hele maand rinkelde de telefoon onophoudelijk. Bijna elke dag kwamen de tantes, de één na de ander, op bezoek. Ze maakten nooit een afspraak maar werden door mijn moeder altijd ontvangen. Ze roddelden in de ontvangstkamer terwijl ze naar de tv keken, of aan de eettafel zaten terwijl ze bezig waren roedjak te bereiden. Naar mijn idee hadden ze het nog nooit zo goed met elkaar kunnen vinden als toen. Cik Juli maakte dat ze zich lotgenoten voelden. De gesprekken over haar gingen ongehinderd door tijdens de spaarclubbijekomsten en de godsdienstlessen omdat de vrouw over wie het ging daar nooit meer verscheen.

"Je schaamt je dood," zei Wak Romlah. "Vroeger hadden Aziz en Juli juist ruzie omdat Juli de kamers niet wilde verhuren. Moet je nu zien. Ze neemt die vent gewoon mee naar bed."

"Dat heb je als vrouwen teveel hersens hebben," reageerde Wak Yati.

"Dat krijg je als vrouwen niet gelovig genoeg zijn," voegde Encing Nur, een andere tante er aan toe.

"Ze hoefde van Aziz niet eens te werken als ze dat niet wilde. Wat schortte er dan aan?"

"Misschien werkte ze wel om slachtoffers te maken op haar

kantoor. Denk maar eens aan die glossy lippenstift van haar, en die naar voren stekende wimpers!"

Soms had ik het idee dat er niets nieuws meer was om over te praten. Dezelfde verhalen werden steeds maar herhaald en met elkaar verbonden. Maar Cik Juli was inderdaad als een magneet. Je kon niet om haar heen.

Op een zekere dag kreeg mijn moeder via de telefoon opzienbarend nieuws. Niet van Wak Romlah, Wak Yati of een van haar andere verwanten, maar van Cik Juli zelf. Mijn moeder sprak met vriendelijke stem en ik stel me zo voor dat Cik Juli dat ook deed. Ze vroegen aan elkaar hoe het ermee ging en hadden het toen over mijn nichtje, dat pas een baby had gekregen, alsof er helemaal niets was gebeurd. Na het telefoongesprek zag mijn moeder er verslagen uit. Ze keek me aan en zei zonder dat ik iets vroeg,

"Juli heeft ons uitgenodigd voor volgende week."

"Voor een spaarclubbijeekomst?"

Mijn moeder schudde haar hoofd.

"Nee," zei ze, "zomaar, voor de gezelligheid."

En dus gingen we met zijn allen naar haar toe. Het voelde gek aan te weten dat Cik Juli zelf de vrouwen uit onze uitgebreide familie had uitgenodigd terwijl het voor iedereen duidelijk was, dat ze tot nu toe alleen maar hadden gedaan alsof ze het zo goed met elkaar konden vinden. "Wist Juli dat wij hadden gesproken over haar relatie met die leegloper?", vroeg Encing Nur. "Misschien wel, maar het is niet goed om de banden te verbreken. Bovendien," zei Wak Romlah, "zijn jullie dan niet nieuwsgierig naar die Yusuf? Denk je dat hij thuis is? Wat voor iemand zou het zijn?"

"Een knulletje van veertien jaar jonger."

"Maar bij een bezoek aan een vijandig land gaat de adrenaline weer stromen."

Anders dan verwacht ontving Cik Juli ons heel vriendelijk. Ze had een karmozijnrood gesloten hemd aan dat zo genaaid was, dat het de contouren van haar lichaam volgde. Ik zag de grijze haren aan haar slapen. Ze was beeldschoon. Op een lange tafel had ze eten klaargezet waar iedereen zelf van kon nemen. Mijn tantes kropen steeds bij elkaar in een hoek en zaten op een stoel of knielden op een mat, trachtend een gesprek met de gastvrouw te ontwijken. "Laten

Wak Romlah en de oude bediende hen maar bedienen want wij zitten er immers toch alleen maar voor spek en bonen bij,” zoals een van ons zei. Maar Cik Juli ging op iedereen af om een praatje te maken. Het huis leek net een schaaktournooi, dat iedereen, ook Cik Juli, dwong de confrontatie met ieder anderaan te gaan en op slinkse wijze iets te vinden om over te praten, of stappen te zetten om elkaar te ontwijken.

“Het is misschien wel de laatste keer zijn dat we elkaar zien,” zei Cik Juli toen ze op ons af kwam: Moeder, Wak Romlah, Cik Rina en mijzelf. Ik wierp een blik op de schalen met gerechten die bijna leeg waren. Rijst, opor ayam, sambal goreng ati.

We keken elkaar tersluiks aan. Aan een kant begon het luide rumoer te bedaren, en sinds zoeven was er inderdaad helemaal niemand meer die nog over een scheiding sprak. Op het laatst nam Wak Romlah het woord. “Laten we onze banden niet verbreken, Jul. We zijn hoe dan ook familie.”

De mondhoeken van Cik Jul gingen omhoog. Ze glimlachte en naast haar ogen verschenen lieve rimpeltjes.

Het gesprek ging weer verder over het nichtje dat een baby had gekregen en over de plannen die de moeders hadden met de scholing van hun kinderen. Niemand die zin had om het over de scheiding te hebben of over haar overspel. Daarna verschenen twee van Cik Juli's bedienden met het dessert. Alle gasten kregen een bordje met een rode appel en een scherpgeslepen mesje. Ik had het gevoel alsof er iets niet helemaal klopte met wat er vóór mij gebeurde want normaalgesproken staan de zoetigheden al vanaf het begin op tafel.

Cik Juli verontschuldigde zich voor het bescheiden nagerecht en had het toen verder over haar dieet. Aanvankelijk had ze chocolade-crème cake willen maken maar haar dokter had gezegd dat haar cholesterolgehalte verontrustend hoog begon te worden.

“Hoe kan dat nou? Je ben toch helemaal niet te dik,” zei Cik Rina. “Maar een appel is ook goed hoor.”

“Volgens mij ben je inderdaad een lekkere appel,” zei Cik Juli liefjes tegen haar appel alsof ze in zichzelf zat te praten. Ze reikte naar haar mesje en begon hem te schillen.

De vrouwen om haar heen keken elkaar aan maar om hun gastvrouw niet voor het hoofd te stoten namen zij ook hun mesje om hun eigen appel te schillen. Ik zag dat Cik Juli iets fluisterde

tegen een van haar bedienden. Het jonge meisje knikte en ging de kamer uit.

Ik concentreerde me op de appel van Cik Juli die voor mij lag. Hij was rood, rond en overrijp. Het scherpe mes glinsterde en weerkaatste iets. Was dat mijn gezicht? Het was alsof ik Cik Juli daar zag. Iets kroop er in de hoeken van haar lonkende ogen en weerspiegelde in de rimpels aan haar slapen die opkwamen als ze glimlachte en ze haar niet al te regelmatige tanden liet zien. Het waren kindertandjes met hoektanden die een beetje te lang waren. De lijntjes van een zoete leeftijd.

Toen alle vrouwen druk bezig waren met het schillen van hun appel hoorde ik Cik Juli zeggen, “Ik zal jullie aan Yusuf voorstellen.”

Ze klonk volkomen op haar gemak.

Even later draaide iedereen zijn hoofd om naar de persoon die aarzelend de eetkamer binnenliep. Eindelijk zag ik dan de bron van al het gedoe. Zijn jeugd was intens aanwezig in de ruimte vol vrouwen van middelbare leeftijd. Hij was lang en had brede schouders en forse armen. Hij had een hemd aan met korte mouwen die zijn schitterende chocolade-keurige huid lieten zien. Zijn wenkbrauwen waren pikzwart net als zijn felle ogen. Op dat moment verschilde hij niet veel van veel van mijn vrienden van mijn eigen leeftijd die door vrouwen werden aanbeden. Hij was ontzettend verlegen maar er ging een kinderlijke aantrekkingskracht van hem uit. Ik weet niet of dat kwam door zijn krullenkop of vanwege zijn krachtige jukbeenderen, of door zijn volle lippen, maar er was iets dat fijne vingers uitnodigde om hem te strelen.

Yusuf

Heel even was het doodstil. De tijd stond stil terwijl alle vrouwen hun adem inhielden toen ze de jonge man zagen. Ze vergaten met hun ogen te knipperen. Hun handen bleven hun mes vasthouden. Plotseling hoorde ik een zacht geluid van hun lippen komen. Een bitter gehijg. Hun vingers gingen door met schillen. De schil van de overrijpe appels. Waren het wel appels? Ik rook iets anders. Een oud en dronkenmakend aroma. Bloed stroomde van de handpalmen van mijn familieleden, bevochtigde hun messen en maakte vlekken op het tafelkleed. De appels vielen op de grond. Op het moment dat de verse druppels bloed door

het kleed werden opgenomen veranderden ze van kleur en werden donker. De messen van Cik Juli waren niet klaargelegd om in het vlees van appels te snijden.

Yusuf stond bleek voorovergebogen. De blikken die de vrouwen op hem richtten maakten hem nerveus. De man was als een bevende engel. Zijn vleugels werden verscheurd, dolgedraaid door de gefixeerde vrouwenblikken. Nog even en hij zou omvallen. De aasgieren zwermden om hem heen en riepen hun koningin op. Cik Juli, de vrouw achter de scène met de appels en de messen, aanschouwde haar slachtoffers, die nog als betoverd waren door hun eigen eierzucht, door hun begeerte die doordrong in hun bloed en hun pijn. Op den duur werd alles vaag; je wist niet meer wie slachtoffer was, wie folteraar, wie de genieter en wie de beklagde. Je was je ervan bewust dat ze met opzet zich dieper hadden gesneden, en zichzelf hadden gestoken uit begeerte. De vrouwen hadden zich vriendschappelijk gewaagd in het spinnenweb van Cik Juli, omgeven door verse aroma's van vlees en vruchten. Ze glimlachte kinderlijk. Ze lonkte naar de engel met de chocoladehuid, en toen wendde ze haar blik naar mij. Ik voelde me week worden en even later viel ik om.

Je vleugels zijn gescheurd, kom, laat mij ze weer vasthechten net zoals ik een verband bevestig.

Heel langzaam bevochtigde ze haar lippen.

“Ah!”

Ze was gewond. Ze had haar appel roekeloos doorgesneden. Was dit een onbezonnen moord of was het gepland? Mijn appel. Ik ging op haar af.

“Doet het pijn?”

Ze hield haar ogen gesloten. Ze antwoordde niet.

“Laat eens kijken.”

Ze stak haar bebloede hand uit. Ik nam haar lange slanke vingers. Het waren haar vingers die Cik Juli terugbrachten. Vochtig, zacht, met roze nagels. Wij stonden zo dicht bij elkaar: ik en de appelsnijdster. Haar krulhaartjes, in de war gebracht door haar vingers, vielen op haar voorhoofd.

Mijn adem stakte toen ik het rood zag. Haar intieme geur, die mij deed denken aan het begin, prikkelde ineens in mijn neus. Ik

watertandde en dat was niet vanwege de appel.

Heel langzaam likte ik de wonden aan haar vingers.

Ophitsend Heupwiegen

Nat, nat, nat. Mijn hele lichaam was nat

O, o, o, mijn arme hart

Soepel bewoog Salimah haar door de hete toneellampen al zwetende lichaam. Geleid door de trom stampte ze rond, gekleed in een nauwsluitende broek en een zwart jasje vol met kralen, ongegeneerd haar volle borsten en mollige heupen tonend. Haar ogen, als die van een kat, waren zwaar aangezet met valse wimpers en keken de mannen in het publiek brutaal aan; in hun dronkenschap zwerden ze bereid te zijn om zich aan haar ranke middel te onderwerpen, om haar spitse, glanzend zwarte laarzen te kussen. Haar lippen, met rode Viva lippenstift, stonden open en vlamden,

“Geweldig! Laat zien dat je kunt draaien met die kont!”

Inderdaad, haar wiegende heupen waren dodelijk.

Behalve Salimah waren er in de kampong verscheidene andere *Dangdut*-idolen zoals Tety Maryaty en Cici Ciara. Wat stijl betreft waren ze alledrie even bedreven. Alledrie hadden ze dezelfde soort stem: ooit hadden ze meegedaan aan de selectie voor een *Musabaqah Tilawatil Quran* leeswedstrijd en hadden gehoopt popzangereste worden voordat ze zich aansloten bij de *Madu Merah Group*. Tety Maryaty, die altijd een jasje met franjes aan had en een broek met tijgermotief, imiteerde steevast de sportieve stijl van *Vetty Vera* terwijl ze er eigenlijk veel te dik voor was. Zich op haar beurt richtend op de neerslachtige blik en stralende ogen van *Lis Dahlia* en *Evie Tamala*, goochelde Cici Ciara elk lied om tot een kwijnend nummer, “Ik kan me niet voorstellen dat mijn man met jou meegaat naar huis...”

Anders dan haar collega's bewoog Salimah nooit overdreven lenig of speelde dat ze een gebroken hart had. Ze had een krachtige stem

maar die klonk onnatuurlijk en te onbeheerst, net als die van *Elvy Sukaesih*. Ze bewoog zich soepel, uitdagend en soms zelfs heftig, maar het was alsof ze zich altijd inhield. Het was alsof ze achter haar nauwsluitende jasje een enorme kracht bedwong en haar lichaam onvoldoende ruimte had om te kunnen ademen. Velen zeiden dat haar gelonk leek op dat van *Itje Trisnawati*. Maar, anders dan de kinderlijk verwend *Itje* zag je nooit dat *Salimah* maar een spelletje zat te spelen. Ze werd nooit verlegen van de blikken van de mannen maar genoot ervan en ze verpulverde ze. Haar ogen priemden alsof ze steeds naar iets op zoek was, zonder ooit verzadigd te raken. Wat zou haar trouwe publiek wel niet denken als ze haar enthousiasme echt zou uitleven.

De vrouwen die samen met *Salimah* waren opgegroeid wisten dat ze ouder was dan ze eruit zag. Ze liepen haar levensloop na: ze was getrouwd toen ze zeventien was en ze beviel een jaar later van een zoon, ze scheidde op haar drieëntwintigste en was tot nu toe, ze was nu dertig, alleen gebleven. Voor een kampong *Dangdut*zangeres was ze echt niet meer de jongste.

Ze heeft vast implantaten, zo fluisterden haar burens. Er is iets griezeligs aan haar, er gaat iets duisters schuil achter haar charme. Anderen waren ervan overtuigd dat ze iets had opgeofferd, iets dat geheim was, zodat ze mooi bleef. Misschien was het wel haar ziel. Maar *Salimah's* fans kon dat allemaal niets schelen. Deze *Nini Pelet*, ofliefdestoverkol had als het ware een lichaam als een gitaar en ze was onvoorstelbaar sexy.

Ben je nog een meisje of ben je al door een man verlaten?

“En mensen, zijn jullie al een beetje opgewarmd of hoe zit het?” schreeuwde *Salimah* door de microfoon.

“Laat jij eerst maar eens zien dat je heupen kunnen bewegen, ja!”

Salimah's stem klonk nog na zelfs toen de voorstelling al was afgelopen. Nadat de avondmarkt uiteen was gegaan raakten de mannen, onder het genot van goedkope wijn, niet uitgepraat over haar soepele bewegingen.

“Val je op *Ciri* of of *Salimah*? Op een meisje of op een gescheiden vrouw?”

“Hè, alsof jij het verschil zou kunnen zien.”

“Natuurlijk zijn ze niet hetzelfde. *Salimah's* kont is zo geweldig omdat ze weet wat ze moet doen in bed.”

Niet alleen de dronkemannen zaten over Salimah te mijmeren maar juist ook de nog onbedorven jongens en goede huisvaders van wie ze vaak kleine presentjes kreeg. Een of twee jongetjes zochten haar op achter het podium waar de zangeressen zich opmaakten, in een noodhok met smerige wanden vol met cosmetica, kostuums, kleine hapjes en de geur van deodorant. Omdat zij niet bang hoefden te zijn om zich in het vrouwenverblijf te begeven waren het deze jongetjes die met de cadeautjes van Salimah's bewonderaars naar haar toe kwamen.

"Teh Imah, iemand heeft *martabak* voor je gekocht."

"Wie dan?"

"Die van altijd, Bang Solihin."

Salimah herinnerde zich hoe vroeger veel pubermeisjes, inclusief zichzelf, steelse blikken wierpen als ze Solihin tegenkwamen wanneer ze op weg waren naar de godsdiensten. Salimah was ervan overtuigd dat Solihin ook naar haar keek, maar hij had haar nooit durven benaderen en nu was hij blijkbaar juist maar met een andere vrouw getrouwd. Nu, ofschoon hij haar al een paar keer een presentje had gestuurd deed Solihin net of hij het niet zag wanneer Salimah op straat naar hem glimlachte.

De doffe, ietwat gebarsten spiegel weerspiegelde Salimah, zonder opmaak en druk doende om met een klein schaatje haar wenkbrauwen bij te werken. Of het nu kwam door haar implantaten of niet, maar een half uur later zou de spiegel een heel ander beeld laten zien. De gelaatstreken van een heks.

Salimah raakte haar *martabak* niet aan maar ze gaf hem aan de muzikanten toen ze klaar waren met hun optreden.

Niet zelden nodigde Salimah een van de mannen uit om op het podium met haar samen te dansen. Soms stal die vent de gelegenheid om vlak bij haar te komen en naar haar borsten te gluren of zelfs om steels haar wang aan te raken. Salimah duwde zo'n fan, die zich niet in kon houden dan nogal ruw van zich af, maar de toeschouwers zagen alleen maar haar glimlach en haar ondeugende gelonk terwijl ze zong, "Al zo vaak heb ik de liefde bedreven..."

Op zijn minst tot halfverwege de negentiger jaren had Salimah genoten van haar faam als *Dangdut*-koningin. Maar daarna was de situatie veranderd. Steeds meer mannen hadden zich voorgedaan als gelovigen en ze kwamen fanatiek in de moskee bijeen en bedreigden

de kampongbewoners, die helemaal gek waren van *Dangdut* of, beter gezegd, verslaafd waren aan Salimah's heupwiegen. Het luidste protest kwam van Haji Ahmad, een gezaghebbende figuur in het dorp. Vroeger had hij zich blijkbaar niet gestoord aan Salimah's aanwezigheid. Zijn vrouw maakte zelfs vaak een praatje met haar als ze klaar was met het nachtelijke Tarawih-gebed. Maar nu zei Haji Ahmad: "Dat ophitsende *Dangdut*-heupwiegen brengt alleen maar schande en heeft geen enkele zin. Houd je verre, gemeente, van immoraliteit, sterke drank en vervloekte vrouwen. Er is echt een verschil tussen horen en zien. Niet de *Dangdut* is zondig, maar de vrouwen van plezier die lust opwekken. Die zijn de oorzaak van overspel. Het overspel waarvan we ons vaak niet eens bewust zijn, o mannen en vrouwen van de gemeente, is het overspel met de ogen."

Haji Ahmad geloofde dat *Dangdut* nog wel gered kon worden, zoals toen Rhoma Irama het geloof predikte in de liedjes die hij te horen gaf. Hij herinnerde zich nog de komst van Bang Haji enige jaren geleden, voor de val van Soeharto, toen de Golkarpartij op campagne ging naar alle verafgelegen kampongs. Ofschoon hij Rhoma nog steeds niet kon vergeven dat hij niet langer de PPP-partij steunde, stemde hij toch nog steeds af op het snerpende geluid van de *Dangdut*-koning.

"Vrouwenemancipatie is slecht want het gaat in tegen God's voorbeschikking, dit is een raaaaaamp....."

"O vrouwen, bewaakt uw eer!"

Nu was niet langer het gekrijs van Rhoma te horen, maar de stem van Haji Ahmad die rondschalde van huis tot huis via de luidsprekers van de moskee. Ze hadden de afbraak van het morele karakter al te lang zijn gang laten gaan. Kijk maar naar waar de kinderen op tv naar kijken. Iedereen laat maar zien wat door God verboden is. Alles is Westers. Alles is immoreel. Laten we daartegen de strijd aanbinden!

Alles kwam tot een uitbarsting tijdens de viering van Onafhankelijkheidsdag op 17 augustus. Er was eigenlijk niets nieuws onder de zon maar tijdens die gebeurtenis, midden op de dag, toen alles in de felhete zon helderder was en verhit. Een man was het podium opgeklimmen om samen met Salimah te heupwiegen. Hij had daar eigenlijk alleen maar met zijn duimen staan draaien zonder echt te dansen maar hij had zonder met zijn ogen te knipperen steeds naar de trillende schouders van Salimah en naar de golvende

bewegingen van haar heupen gekeken.

Opeens klonk er luid geschreeuw vanuit het publiek.

“Moet je zien. Hij heeft een stijve!”

De toeschouwers die dit hoorden keerden zich meteen om en schreeuwden hem na terwijl anderen ‘boe’ riepen. Ze waren in rep en roer, sommige hitsten anderen op terwijl weer anderen jaloers waren. Nadat het lied uit was barstte het geschreeuw weer los toen de man van het podium af kwam. Salimah was al weer bezig met het volgende lied te laten weergalmen maar die middag had iedereen het overduidelijke beeld in hun hoofd: de welvingen en rondingen van Salimah’s lichaam, de blikken van de onbeschofte vent, en zijn lichamelijke reactie waar je niet omheen kon.

Het nieuws van de opgewonden vent op het podium verspreidde zich razendsnel. De woede van Haji Ahmad was niet meer te stuiten. Het overspel met de ogen was nu duidelijk bewezen. Het heupwiegen van Salimah’s *Dangdut* was absoluut vergif.

“Het immorele gedrag van Salimah moet met wortel en tak worden uigeroid!”

De volgende dag, nadat de feestvreugde van de 17e augustus was bedaard had een groep mannen Salimah in haar huis stevig afgeranseld.

De groep zei te komen namens de moskee en stond onder leiding van Haji Ahmad. Salimah, die haar jeugd had doorgebracht in de moskee wist dat sommigen van hen niet uit haar omgeving kwamen. Ze had hun vaak zien dobbelen en verslavende kalmeringspillen zien verkopen in schemerige stalletjes. Maar misschien was de situatie nu echt veranderd. Haji Ahmad had Salimah verboden om nog langer te zingen of ze zou uit de kampong moeten verdwijnen. Salimah doorzag de woede in de ogen van Haji Ahmad die tientallen jaren tevoren iets heel anders hadden uitgestraald.

Onbenulligheden neigen ernaar om uit het geheugen te verdampen maar Salimah was het nooit vergeten. Haji Ahmad was niet zomaar in haar leven gekomen. Zij herinnerde zich de eerste keer dat hij naar de moskee kwam om Haji Ibrahim te vervangen en de tieners te leren de Koran te lezen. De man had de jonge meisjes de les gelezen zodat ze hun hoofd naar beneden hadden gebogen. En dus had Salimah, die toenveertien was, nooit de moed

gehad om welke man dan ook aan te kijken. Ze durfde zelfs haar godsdienstleraar niet aan te kijken hoewel ze stiekem zag dat Haji Ahmad, als beginnende veertiger, er veel kraniger uitzag dan Haji Ibrahim die oud en broos was en zelfs dan Solihin op wie alle meisjes in de kampong stapelverliefd op waren.

Op een avond was Salimah de laatste leerling die van de moskee naar huis ging. Haji Ahmad had haar gevraagd om een vers te lezen om te zien of ze voldoende knap was om aan een Koran leeswedstrijd mee te doen. Ze zaten tegenover elkaar toen Salimah het vers An-Nur oplas. Nadat ze een aantal regels had gelezen kwam Salimah er achter dat Haji Ahmad geen aandacht schonk aan hoe ze het reciet deed. Ze maakte zelfs opzettelijk fouten maar de leraar deed niets om haar te verbeteren. Salimah kreeg het gevoel dat Haji Ahmad zich steeds meer naar haar toeboog zodat ze zelfs zijn zware ademhaling duidelijk kon horen. De ademhaling van een man. Salimah hief haar hoofd op en zag dat Haji Ahmad haar zat te observeren. Hij had een vage en vreemde blik in zijn ogen alsof hij dwars door haar sluier en haar tot haar hals dichtgeknoopte hemd kon kijken. Salimah beantwoordde zijn blik. Zij keken elkaar aan, heel lang totdat de voetstappen te horen waren van een man die de deur naderde. De gebedsoproeper van de moskee.

De volgende dag deed Haji Ahmad alsof er niets was gebeurd. Salimah was teleurgesteld al wist ze niet waarom. Misschien was dat ook wel beter, ze wilde het niet weten. Ze was zich bewust dat, tot zelfs enkele jaren geleden, de man haar nog steeds uit de verte bekeek wanneer hij net deed alsof hij bukde. Salimah probeerde te gissen wat er gebeurd had kunnen zijn als de gebedsoproeper niet verschenen was. Iedere keer als ze dat deed vlamde haar woede op, werden haar wangen heet en bonkte haar hart snel. Misschien was Haji Ahmad wel al aan het dementeren. Maar tot op de dag van vandaag, zeker nu ze dat pak slaag had gehad, herinnerde Salimah zich steeds dat ze nu juist van die vent had geleerd hoe gevaarlijk een blik kon zijn.

Na die zeventiende augustus kreeg Salimah, de *Dangdut*-koningin die alle mannen van de kampong onzedelijk maakte nooit meer een uitnodiging om op te treden. De mannen die vroeger haar fans waren en haar altijd verwelkomd hadden deden niets om haar te

verdedigen ofschoon ze nog steeds steels naar haar keken en floten als ze langs liep.

“Mah, wanneer wieg je je kont nou eens een keer voor mij?”

“Salimah, Salimah, Salome, een gat open voor velen!”

Salimah stopte en keek om. Woedend pakte ze een steen en was klaar om hem tegen de smoel van die schoft voor haar te gooien.

“Hé, hond!” beschuldigde ze hem. “Jij kunt alleen maar een stijve krijgen!”

Op een dag verliet Salimah de kampong zonder afscheid te nemen. Asep woonde daar nog wel want hij paste op een stalletje van een van zijn burens. Telkens wanneer het hem gevraagd werd, zei hij alleen dat zijn moeder ergens anders werkte. Salimah was verdwenen en de lui in de kampong spraken alleen nog maar af en toe over haar als ze zich herinnerden hoe haar heupwieg hen zo had opgewonden.

Twee jaar later verscheen er een vrouw met een hoofddoek op een melancholiek gezicht in de kampong. Er was bijna niemand die haar herkende. Haar hoofddoek was dofwit en omgaf haar hele gezicht, dat verborgen zat achter goedkoop wit talkpoeder dat meer leek op bloem die met water was aaneengeklont, en was opgemaakt met rode lippenstift die ongelijk was aangebracht en leek op bloed dat net was weggeveegd. De mensen in de kampong wisten niet of ze nou naar lippen zaten te kijken die glimlachten, of dat de vrouw grijnsde van de pijn. Dat Salimah was gekomen, zonder enige aankondiging, op een rustige avond maakte dat iedereen kippenvel kreeg.

De mensen begonnen hun eigen verhalen te maken over waarom Salimah was geworden tot wat ze nu was. Sommigen zeiden dat zij een prostituee was in de kampong waar ze nu vandaan kwam en dat ze een smerige ziekte had opgelopen en in de stad werk had gezocht om beter te worden. Anderen hadden bericht ontvangen dat ze een Indonesische arbeidster in Maleisië was geweest voordat ze door haar baas in elkaar was geslagen. Wat ze ook gedaan had, ze was veranderd. Met die hoofddoek op zag ze er veel rustiger uit. Maar het leek er niet op dat ze tot inkeer was gekomen. Ze kwam gebroken terug en ze keek rond met wijdopen ogen.

Ze was niet langer meer de mollige *Dangdut*-koningin maar een vreemde vrouw die —zo leek het— iets kwaads in de zin had. Niemand durfde haar te benaderen met uitzondering van één vroegere fan.

Het was Solihin die haar vroeger zo vaak cadeautjes had gegeven en die zojuist dorpsheer was geworden. Met zijn bruisende jonge bloed had hij vroeger stiekem de liedjes van zijn idool uit het hoofd geleerd en zich haar stijl en gehijg eigen gemaakt, en uitgedokterd na hoeveel minuten ze haar vertrouwde dodelijke heupwieg ten voorschijn toverde. Met open mond had hij iedere keer naar haar gekeken als Salimah haar zweet afveegde, of haar jasje had geopend wanneer het te heet was en ze haar glimmende schouders liet zien onder de lampen op het podium. Ze zag er nu vreemd uit en zelfs een beetje eng maar een onuitgekomen droom kon iedereen gek maken.

Nadat hij geprobeerd had zijn gezag en ook zijn sympathie te tonen had hij Salimah gevraagd om onofficieel op zijn islamitisch met hem te trouwen. Buiten verwachting had Salimah nee gezegd. Solihin was in alle staten. Als hij die afwijzing tien jaar eerder had gekregen was hij er misschien niet zo erg door van zijn stuk geraakt maar nu was het een ander verhaal. Hij was nu dorpsheer en Salimah was niet langer de *Dangdut*-koningin.

De oude Salimah—maar dan zonder dat ze wit opgemaakt was—verscheen voor zijn ogen en verwarde Solihin's gedachten. Als hij met zijn vrouw vrijde, die hij zelden aanraakte, was het alsof hij Salimah's rode lippen zag. Maar daarna keerde de werkelijkheid terug: haar heupen waren niet de dronken-makende wiegende heupen van Salimah. Gedurende heel zijn leven stond Solihin erom bekend dat hij nooit iets geksteed, nooit zich helemaal overgaf aan het dobbelspel of aan dronkenschap. Maar de dronkenschap die deze gescheiden vrouw veroorzaakte was blijkbaar veel gevaarlijker.

Met moeite zijn wanhoop verbergend deed hij haar een nieuw aanzoek. Als Salimah niet zijn vrouw wilde worden wilde hij haar ten minste zien zoals ze vroeger was, toen ze de mannen met haar heupen betoverde en haar drijfmatige lichaam en haar gehijg door zijn wilde dromen spookten.

Het dorpsheer wilde dat Salimah voor hem zou dansen en daartoe was hij bereid alles te geven.

“Is dat het enige wat je wilt?” vroeg Salimah ongelovig.

Solihin knikte en toen, met een zachte stem die zijn liefdesverlangen onderdrukte, maar boos en teleurgesteld, zei hij wat hij nog meer wilde. Hij wilde zien dat Salimah tijdens haar

heupwiegen haar kleren uittrok.

Solihin probeerde Salimah in de ogen te kijken zonder te knippen maar zijn trots werd weerstaan door Salimah's doordringende blik net als wanneer ze aan het zingen was. De man likte zijn droge lippen af. Plotseling begon Salimah te lachen, wild en uitdagend en het maakte dat hij zich in zijn hemd gezet voelde.

"Als je dat wilt, gaat je dat wat kosten."

"Geld is geen probleem," sneerde Solihin terug, ongeduldig maar steeds proberend zijn eigenwaarde te beschermen. "Wil je dat ik een motor voor je koop? Asep zei dat hij een motortaxirijder wilde worden?"

Salimah schudde van nee.

"Een huis?"

Toen hij dat zei werd Solihin zich ervan bewust dat hij bezig was echt alles op het spel te zetten. Maar hij kon zich al niet meer inhouden en hij kon zijn geilheid niet meer beheersen. Salimah, buiten verwachting, schudde heftig van nee. Ze drong zich aan Solihin op en fluisterde heel zachtjes iets in zijn oor.

Solihin was als door de bliksem getroffen en hij voelde zich week in zijn knieën.

De trouwe fan wist dat Salimah nooit spelletjes speelde.

Solihin ontwaarde wraak in Salimah's ogen, de matte, niet langer katachtig schitterende ogen. Hij begreep dat de situatie geheel ongewijzigd was en dat Salimah nog steeds van hem hield, iets waar hij al die jaren zijn hoop op had gevestigd. Als hij nog steeds niet in staat was om de vrouw te veroveren om wie iedereen vroeger vocht, zou hij voor haar vechten tot de dood erop volgde.

Solihin had zijn grote plan al helemaal klaar en vervolmaakt. Dit zou de beslissende avond zijn. Hij had zijn handlangers al betaald om Haji Ahmad op te wachten zodra deze na het avondgebed naar huis zou gaan. Ze hadden dezelfde gezichten. Sommigen van hen hadden ooit meegedaan aan de beschuldigingen en bedreigingen tegen Salimah als bron van alle kwaad. Dit soort situatie was eigenlijk niets bijzonders voor Solihin, maar voordien had hij nog nooit tuig in dienst genomen omwille van een vrouw.

Het was niet moeilijk om de bewegingen van Haji Ahmad te schaduwen. Iedereen wist wat zijn gewone routine was; hij ging

nooit naar huis voordat iedereen de moskee had verlaten. Onderweg hadden Solihin's mannen hem meegesleurd naar een stil weggetje. De oude man had nog kans gezien om tegen te stribbelen.

Om een uur in de vroege morgen had Solihin Salimah opgehaald. Ze had geen tijd om iets anders aan te trekken en ze droeg alleen maar een duster en een leren jas om zich tegen de avondwind te beschermen. Ze deed slordig een verfromfraaide hoofddoek op. Solihin reed met zijn motor naar een plek waar wat struiken stonden en waar zelden iemand langs kwam. Het was de plaats waar geesten zich van kinderen ontdeden. Af en toe keek hij naar de hemel. Wat stond de maan toch vreemd.

In de struiken, zonder iets te zeggen, legde Solihin een zwarte plastic zak naast Salimah's voeten. De vrouw keek strak naar het bleke gelaat van haar fan en vervolgens wendde ze haar blik naar de bruidschat waarom ze gevraagd had. Voorzichtig knielde ze neer en bevoelde het plastic terwijl ze zorgvuldig iets leek af te wegen. De zak was vochtig. Zwaar. Ze inspecteerde de inhoud, heel langzaam, alsof ze zich ergens van wilde vergewissen. Solihin had zijn woord gehouden.

"Draai de muziek," zei Salimah, koud.

Solihin zette de radio, waar hij al batterijen in had gedaan op de grond. Hij draaide een liedje dat zij altijd zong op het podium waardoor hij telkens weer op haar verliefd werd. Het lied klonk altijd zachtjes in zijn droom wanneer die vrouw, nat, verkennende, bezit van hem nam.

Salimah deed haar hoofddoek af. Ze gooide haar jasje naar Solihin en begon met haar heupen te wiegen op de maat van de muziek. Solihin bescheen zijn idool met een zaklantaarn en hij probeerde zich te herinneren hoe de podiumlampen het lichaam van die vrouw omhulden. Er ontsnapte altijd wel iets uit haar kleren. Ingehouden hartstocht die hij, god mag weten waarom, had bewaard. Salimah trok een sleep van haar duster op tot voorbij de knie, toen haar bovenbeen en daarna nog hoger totdat Solihin haar befaamde heupen kon zien. De vrouw heupwiegde heel langzaam en ze beet op haar lippen zonder de blik van Solihin los te laten. Salimah's lichaam was ingevallen, broedmager, maar in Solihin's ogen was ze geen spat veranderd. Solihin's hart bonkte onbedaarlijk. Het was of hij zou sterven.

Ik ben nat, mijn hart is nat

Jouw liefde en toewijdig besproeien mijn leven

De duster was nu op de grond gevallen. Het idool wiegde heen en weer en ze liep weer naar de zwarte plastic tas. De schrik sloeg Solihin om het hart en hij trilde hevig over zijn hele lichaam. Salimah hief haar prijs op. Het hoofd van Haji Ahmad.

Het was eigenlijk niet het hoofd, dat ze tot dan toe had gezocht, maar de ogen. De ogen van Haji Ahmad stonden wijdoopen, net zoals toen hij Salimah had aangestaard toen zij het An-Nur vers oplas, en zoals toen hij haar benoemde tot de bron van alle zonden. Salimah bekeek die ogen voor haar lang en aandachtig en ze streek zachtjes de oogleden. Het verleden kwam weer op in haar geheugen maar het herhaalde zich nooit helemaal perfect.

Als een kind dat haar verdwenen pop had teruggevonden klemde ze het hoofd van Haji Ahmad aan haar borst. Het nog niet geheel gestolde bloed druppelde op haar lichaam. De ogen van Salimah waren vochtig, gesloten. Haar mond stond half open. Nat.

Het is alsof ik met honing wordt gewassen

Nat, nat, mijn hele lichaam is nat

Krachteloos was Solihin door zijn knieën gezakt. Het was alsof zijn hart stopte met slaan toen hij de chaos van lust en verdriet voor zich zag. Dood en lust pulseerden ontembaar. Een naakte maan. Een natte nacht. En niet vanwege honing.

Daarna ging alles in sneltreinvaart. Het geluid van de noodklok kwam steeds naderbij en op het eind vond het hen beiden. De kampongbewoners hadden al begrepen wat er gebeurd was, nadat een jongeman was opgepakt die hen vertelde wie bij de moord op Haji Ahmad aan de touwtjes had getrokken. De massa werd waanzinning en ze omsingelden Solihin en Salimah en sloegen hen zonder mededogen. Nu was het bloed islamitisch geoorloofd.

Solihin raakte zwaargewond maar hij werd bevrijd en naar het politiebureau gebracht. Alleen Salimah had het niet aangekund. De woede van de massa kende geen grenzen, toen ze zag hoe de vrouw Haji Ahmad's hoofd omhelsde met haar met bloed besmeurde lichaam. Haar haar was verfromfaaid en haar verwilderde ogen zetten het bloed van de massa aan het koken. Ze sloegen eindeloos met een knuppel op haar hoofd. Ze zakte in elkaar en was dood en haar lichaam bont en blauw, maar haar armen omhelsden nog steeds het

hoofd. Zij die met haar begaan waren sloten haar boos kijkende ogen. De maan was dood en bleek, kil en naakt.

Dit tragische verhaal werd voorzichtig verteld en omgeven van morele boodschappen, zodat de gemeente de jihad-spirit van Haji Ahmad tot voorbeeld zou nemen en bronnen van zonde zou vermijden. Het werd bewezen geacht dat het bezit, de positie en de vrouwen van Solihin een bediende van de duivel hadden gemaakt. En het begin van heel deze teloorgang was de zonde waarvan mensen zich vaak niet bewust zijn: het overspel met de ogen.

Salimah werd belasterd en er werd oneindig over haar gesproken. In hun hart herinnerde iedereen zich haar op een andere manier's Avonds, als je uit wandelen gaat in de kampong moet je naar boven kijken. Als de maan er vreemd uitziet, betekent het dat er een vrouw is, die is opgestaan uit haar graf en je weet dan dat Salimah nooit zal verdwijnen. Op zo'n avond komt ze met een flits tot leven en is ze aanwezig op de manier waarop ze herinnerd wenst te worden. Niet met haar bont en blauwe lichaam zoals toen ze stierf, maar gekleed in een strak zwart bloesje dat haar ongelooflijke heupen geweldig laat uitkomen. Ze wiegt, kijkt je zonder pardon aan terwijl ze voortdurend een hoofd in haar handen draagt. Haar wiegende heupen waren het einde. En tot op dit moment blijft ze ophitsend.

Publicatiegeschiedenis van de teksten

(op alfabetische volgorde van de eerst naam van de auteur)

Ben Sohib

Het verhaal, "Hadji Syiah" (Haji Syiah) verscheen voor het eerst in het Indonesisch in *Koran Tempo*, April 8, 2012. "Hoe Nasrul Marhaban aan zijn einde kwam en herinnerd wordt" (Bagaimana Nasrul Marbahan Mati dan Dikenang) verscheen voor het eerst in *Koran Tempo*, 15 Juni 2014.

Godi Suwarna

Het gedicht "Microcosmos" (Jagad Alit) verscheen voor het eerst in het Indonesisch in *Jagat Alit*; Bandung: Rachmat Cijulang, 1980. "Een Brief naar Aki Caraka, de Oude Gezant" (Surat Keur Aki Caraka) verscheen voor het eerst in *Surat-Surat Kaliwat*, Bandung: GegerSunten, 1983. "Grand Prix," en "Maleis Orkest" (Orkes Malayu) verschenen voor het eerst in *Blues Kere Lauk*, Bandung: Geger Sunten, 1992, en "Ujang's Eerste Schooldag Gedicht" (Sajak Si Ujang Lebet Sakola) zag voor het eerst het licht in *Sajak Dongeng Si Ujang*, Ciamis: Titikdua, 1996.

Intan Paramaditha

"Een Appel en een Mes" (*Pisau dan Apel*) en "Ophitsend Heupwiegen" (*Goyang Penasaran*) verschenen voor het eerst in het Indonesisch in Eka Kurniawan, Intan Paramaditha, en Ugoran Prasad: *Kumpulan Budak Setan*, Jakarta: Gramedia Pustaka Utama, 2010.

Lily Yulianti Farid

"Jois en de Engel" (*Jois dan Malaikat*) verscheen voor het eerst in het Indonesisch in Lily Yulianti Farid, *Ayahmu Bulan, Engkau Matahari*, Jakarta: Gramedia Pustaka Utama, 2012. "De Keuken" (*Dapur*)

verscheen voor het eerst in Lily Yulianti Farid, *Makkunrai*, Makasar: Nala Cipta Litera, 2008.

Lioe Ie Tan

"Sim Salabim" (Simsalabim) verscheen voor het eerst in het Indonesisch in *Bali Post*, 1993 (datum onbekend). "Exorcisme," en "De nacht van de Lampionnen" (Malam Cahaya Lampion) verschenen voor het eerst in Tan Lioe Ie, *Malam Cahaya Lampion*, Yogyakarta: Bentang Pustaka, 2015 and "Ciam Si" (Ciam Si) verscheen voor het eerst in Tan Lioe Ie, *Ciam Si: Puisi-puisi Ramalan*, Denpasar: Penerbit Buku Arti, 2015.

M. Iksaka Banu

"Alles voor Indië" (*Semua Untuk Hindia*) en "De gevallen ster" (*Bintang Jatuh*) werden voor het eerst gepubliceerd in het Indonesisch in M. Iksaka Banu, *Bintang Jatuh*, Jakarta, Kepustakaan Populer Gramedia, 2014.

Margareta Astaman

"Plotseling een meerderheid" (*Mendadak Mayoritas*) en "Anders vanaf de geboorte" (*Beda Sejak Lahir atau Dilahirkan untuk Berbeda*) verschenen voor het eerst in het Indonesisch in Margareta Astaman, *Excuse-Moi*, Jakarta: Penerbit Kompas, 2011.

Norman Erikson Pasaribu

"De Schoonheid van het Leven" (*Keindahan Hidup*), "Sergius Zoekt Bacchus" (*Sergius Mencari Bacchus*), "Hij en de Boom" (*Ia dan Pohon*) en "Wat de Dode Verlangt van het Leven" (*Yang Diinginkan yang Mati dari yang Hidup*) verschenen voor het eerst in het Indonesisch in Norman Erikson Pasaribu, *Sergius Mencari Bacchus: 33 Puisi*, Gramedia Pustaka Utama: 2016.

Zubaidah Djohar

"Omdat je Vrouw Bent" (*Karena Engkau Perempuan*), "Geleng Rapa'i Geleng", "Leer Me te Vergeten" (*Ajarkan Aku Melupakan*), "In het Land van de Zevenduizend Rokken" (*Di Negeri 7000 Rok*), en "Een Houten Prauw Hakken op Nirwana Eiland" (*Memahat Perahu di Pulau Nirwana*) verschenen voor het eerst in het Indonesische in Zubaidah Djohar,

Biodata van redacteurs en vertalers

Sven Erik Aalten studeerde Indonesische Talen en Culturen aan de Universiteit Leiden waar hij in 1988 afstudeerde. Van 1988 tot 1993 werkte hij als juridisch vertaler en tolk in Leiden voor een onderwijsprogramma binnen het kader van debilaterale juridische samenwerking tussen Nederland en Indonesië. Van 1996 tot 2016 was hij geregistreerd bij de Nederlandse Kamer van Koophandel en bood hij vertalingen aan in en uit het Indonesisch (ook als tolk), Engels en Duits, en uit het Maleis. Vanaf 2013 concentreerde hij zich meer op literair werk en het vertalen van boeken naast redactionaire werkzaamheden. Hij heeft verscheidene boeken vertaald, soms met een co-vertaler, en korte verhalen, voornamelijk uit het Indonesisch en uit het Engels.

Melani Budianta behaalde haar PhD in Engelse Literatuur aan Cornell University in de Verenigde Staten en is literatuurcritica en professor in Literaire Studies aan de Faculteit van de Geesteswetenschappen van de Universitas Indonesia. Zij is auteur van een groot aantal wetenschappelijke artikelen en redigeerde onlangs, samen met Yvonne Michalik, een bloemlezing van korte verhalen met interviews en wetenschappelijke essays van vrouwelijke auteurs getiteld *Indonesian Women Writers* (Berlin: Regiospectra, 2015). Ze heeft diepgaand onderzoek gedaan naar gender en houdt zich bezig met postkoloniale studies.

Manneke Budiman doceert literatuur en culturele studies aan de Faculteit voor de Geesteswetenschappen aan de Universitas Indonesia. Hij behaalde zijn PhD in Aziatische Studies aan de University of British Columbia in Canada. Zijn

onderzoeksinteresse gaat uit naar populaire cultuur, vergelijkende literatuurwetenschap, gender en gelijkwaardigheid. Zijn publicaties omvatten onder meer *Words in Motion: Language and Discourse in Post-New Order Indonesia*, geredigeerd met Mikihiro Moriyama en Keith Foulcher (2012); *Reimagining the Archipelago: The Nation in Post-Soeharto Indonesian Women's Fiction* (2013); en "Emerging Women Writers in the Reformasi Period" in Yvonne Michaliken Melani Budianta (red.), *Indonesian Women Writers* (2015).

Maya Sutedja Liem is geboren in Surabaya in 1957 en is woonachtig in Nederland sinds 1967. Ze behaalde haar MA-graad in Zuidoost-Aziatische Studies aan de Universiteit Leiden in 1987 en haar PhD in 2003. In 1994 begon zij Nederlandse vertalingen te maken van Indonesisch literatuur. Ze vertaalde onder anderen de romans van Ahmad Tohari (*Ronggeng Dukuh Paruk*, *Lintang Kemukus Dini Hari*, *Jentera Bianglala* (trilogie)), Ayu Utami (*Saman*, *Larung*, *Bilangan Fu*), Nukila Amal (*Cala Ibi*), Eka Kurniawan (*Cantik Itu Luka*) en verscheidene korte verhalen van Pramoedya Ananta Toer (*Cerita dari Jakarta*) en Violetta Simatupang. In 2015 begon zij Indonesische vertalingen te maken van Nederlands werk waarmee ze in de toekomst verder wil gaan.

Dick van der Meij is geboren in Lisse in 1956 en studeerde Indonesische Talen en Culturen aan de Universiteit Leiden van 1976 tot 1983 en hij is daar gepromoveerd in 2002 op een proefschrift getiteld *Puspakrema, A Javanese Romance from Lombok*, een tekstuitgave en vertaling van een Javaans verhaal uit Lombok in het Engels. Hij was coördinator Indonesische Studenten in Nederland voor het Nuffic in Den Haag (1985-1992) en hoofdredacteur Indonesische publicaties van het programma Indonesian-Netherlands Cooperation in Islamic Studies (INIS) aan de Universiteit Leiden (1992-2002) waarna hij in Jakarta studenten hielp bij hun voorbereiding om in Leiden de islam te bestuderen. Zijn laatste vertalingen van Indonesische korte verhalen zijn uitgegeven bij City Books in Brussel voor de steden Semarang en Jakarta. Zijn laatste publicaties zijn een Engelse tekstuitgave van de Maleise *Hikayat Mi'raj Nabi MuDammad* (Verhaal van de Hemelvaart van de Profeet Muhammad) en *Indonesian Manuscripts from the Islands of Java, Madura, Bali and Lombok*, beide uitgegeven bij Brill in Leiden.

en oceaan in wording

Literatuur uit de Indonesische Archipel

Evenals het natuurlijke en sociale landschap van Indonesië is de Indonesische literatuur heterogeen en fluïde en verbeeldt zij zowel oude als nieuwe tradities en is ze evenzo gevarieerd als de leefwijzen van de Indonesische bevolking. Helaas genieten maar weinige Indonesische auteurs bekendheid buiten de grenzen van Indonesië. Deze bloemlezing beoogt die nauwe horizon van bekendheid te verbreden door daarin werk van negen getalenteerde auteurs, afkomstig uit verschillende regio's van het land, op te nemen.

De werken in deze bloemlezing vallen onder een aantal verschillende genres en stijlen. De gedichten variëren van Norman Erickson's lyrische poëzie, Godi Suwarnas gezang en Tan Lioe Ie's profetische kwartetten tot Zubaidah's vredes-oratorium. Het proza omvat Intan Paramaditha's feministische herleving van horror en mysterie, Ben Sohib's humoristische verhalen over het dagelijkse leven, Lily Yulianti Farid's verhalen van familie en pathos en Margarata Astaman's blog essays.

Zowel de historische fictie als de blog essays, vervat in deze bundel slaan een brug tussen het verleden en het heden of, meer precies, vormen een raam dat het verleden in het heden toont. De sociale realiteit die in de verhalen wordt verbeeld en de literaire esthetiek van de hier gebundelde werken vormen een toegangspoort via welke men kennis kan maken met de wijze waarop Indonesiërs omgaan met een lange geschiedenis van interculturele dialoog met de wereld, een hybride mengsel van het oude en het nieuwe, van het moderne en het traditionele.

ISBN 978-602-6978-87-5

